

BİBLİYOGRAFYA :

A. Gabriel, *Monuments Turc d'Anatolie I, Kayseri-Niğde*, Paris 1931; a.m.f., *Monuments Turc d'Anatolie II, Amasya-Tokat-Sivas*, Paris 1934; K. Erdmann, *Das Anatolische Karavansaray des 13. Jahrhunderts*, Berlin 1961, I-II; a.m.f. – H. Erdmann, *Das Anatolische Karavansaray des 13. Jahrhunderts*, Berlin 1976; Aptullah Kuran, *Anadolu Medreseleri I*, Ankara 1969; a.m.f., “Anadolu’da Ahşap Selçuklu Mimarisi”, *Malazgirt Armağanı*, Ankara 1972, s. 179-186; Metin Sözen, *Anadolu Medreseleri*, İstanbul 1970-72, I-II; Kâzım İsmail Gürkan, “Selçuklu Hastaneleri”, *Malazgirt Armağanı*, Ankara 1972, s. 33-47; Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara 1975, s. 55-84; Ömür Bakırcı, *Önüş ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mithrapları*, Ankara 1976, tür.yer.; a.m.f., *Selçuklu Öncesi ve Selçuklu Dönemi Anadolu Mimarisinde Tuğla Kullanımı*, Ankara 1981, I-II, tür.yer.; a.m.f., “Anadolu Selçuklu Dönemi Yapı Kitabeleri”, *V. Millî Selçuklu ve Kültür Medeniyeti Semineri Bildirileri (25-26 Nisan 1995)*, Konya 1996, s. 37-51; Ayla Ödekan, *Osmanlı Öncesi Anadolu Türk Mimarisinde Mukarnas Portal Örtüleri* (doktora tezi, 1977), İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi; Metin Şahinoğlu, *Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazının Dekoratif Elemanı Olarak Kullanılışı*, İstanbul 1977; Fügen İltis, *Osmanlılara Kadar Anadolu Türk Köprüleri*, Ankara 1978; Gönül Öney, *Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve El Sanatları*, Ankara 1978; a.m.f., “Anadolu Selçuklularında Heykel Figürlü Kabartma ve Kaynakları Hakkında Notlar”, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, I, Ankara 1969, s. 187-197; Akbar Behdîş, *Büyük Selçuklu Cami Mimarisinin Gelişmesi* (doktora tezi, 1978), İÜ Ed. Fak. Sanat Tarihi; G. Schneider, *Geometrische Bauornamente der Seldschuken in Kleinasien*, Wiesbaden 1980; a.m.f., *Pflanzliche Bauornamente der Seldschuken in Kleinasien*, Wiesbaden 1989; Rahmi Hüseyin Ünal, *Osmanlı Öncesi Anadolu Türk Mimarisinde Taçkapılar*, İzmir 1982, tür.yer.; Selçuk Mülayım, *Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler: Selçuklu Çağı*, Ankara 1982; Ayşıl Tükel Yavuz, *Anadolu Selçuklu Mimarisinde Tonoz ve Kemer*, Ankara 1983; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı I*, İstanbul 1984, s. 49-98; a.e. II, İstanbul 1984, s. 1-7, 38-181; a.m.f., *Türk Cumhuriyetleri Mimarlık Abideleri*, Ankara 1996, tür.yer.; a.m.f., *Türk Sanatı*, İstanbul 1997, s. 59-187; Orhan Cozmi Tuncer, *Anadolu Selçuklu Mimarisi ve Moğollar*, Ankara 1986; a.m.f., *Anadolu Kümbetleri: I Selçuklu Dönemi*, Ankara 1986; Semra Ögel, *Anadolu Selçuklu Sanatı Üzerine Görüşler*, İstanbul 1986; a.m.f., *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, Ankara 1987; a.m.f., *Anadolu’nun Selçuklu Çehresi*, İstanbul 1994; Şerare Yetkin, *Anadolu’da Türk Çini Sanatının Gelişmesi*, İstanbul 1986; a.m.f., “Anadolu’da Selçuklu Şifahaneleri”, *TK*, I/10 (1963), s. 23-31; a.m.f., “Anadolu Selçuklularının Mimarî Süslemelerinde Büyük Selçuklulardan Gelen Etkiler”, *STY*, II (1966-68), s. 36-48; *Antalya 1. Selçuklu Eserleri Semineri: 22-23 Mayıs 1986*, Antalya 1986; Ara Altun, *Ortaçağ Türk Mimarisinin Ana Hatları İçin Bir Özet*, İstanbul 1988; a.m.f., “Türkiye Selçukluların Mimarlığı”, *Türkler* (nşr. Hasan Celal Güzel v.dğr.), Ankara 2002, VII, 820-827; *Antalya 2. Selçuklu Eserleri Semineri: 26-27 Aralık 1987*, Antalya 1988; *Antalya 3. Selçuklu Eserleri Semineri Bildirileri: 10-11 Şubat 1989*, İstanbul 1989; *Eskişehir 1. Selçuklu*

Eserleri Semineri Bildirileri, [baskı yeri ve tarihi yok]; *Eskişehir 2. Selçuklu Eserleri Semineri Bildirileri (23-24 Temmuz 1990)*, Eskişehir 1990; Gönül Cantay, *Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Darüşşifaları*, Ankara 1992, tür.yer.; Zafer Bayburtluoğlu, *Anadolu’da Selçuklu Dönemi Yapı Sanatçıları*, Erzurum 1993; *Antalya 4. Selçuklu Eserleri Semineri Bildirileri: 13-14 Mart 1992*, Antalya 1993; *II. Millî Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri*, Konya 1993; *III. Millî Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri (20-22 Mayıs 1993)*, Konya 1994; *IV. Millî Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri (25-26 Nisan 1994)*, Konya 1995; Zeki Sönmez, *Başlangıcından 16. Yüzyıla Kadar Anadolu Türk-İslâm Mimarisinde Sanatçılar*, Ankara 1995, s. 177-308; Yılmaz Önge, *Anadolu’da XII-XIII. Yüzyıl Türk Hamamları*, Ankara 1995; a.m.f., *Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları*, Ankara 1997, tür.yer.; Hakkı Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, Ankara 1996; Sıtkı Fırat, *Selçuklu Sanatı*, Ankara 1996; *V. Millî Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri (25-26 Nisan 1995)*, Konya 1996; *VI. Millî Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri (16-17 Mayıs 1996)*, Konya 1997; Aynur Durukan, “Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi Cami Tipolojisi Üzerine Bir Deneme”, *Uluslararası Osmanlı Öncesi Türk Kültürü Kongresi Bildirileri* (haz. Azize Aktaş Yasa – Sevay Oktay Atılğan), Ankara 1997, s. 169-175; a.m.f., “Anadolu Selçuklu Döneminde Bânî Sanatçı İlişkileri”, *Prof. Dr. Zafer Bayburtluoğlu Armağanı: Sanat Yazıları*, Kayseri 2001, s. 247-278; a.m.f., “Anadolu Selçuklu Kaynakları Çerçevesinde Bânîler”, *Sanat Tarihi Defteler*, sy. 5, İstanbul 2001, s. 43-132; *VII. Millî Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri (II. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı-Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 30 Nisan – 02 Mayıs 1998)*, Konya 1998, s. 11-19, 89-158, 207-300; Alptekin Yavaş, *Ortaçağ Türk Konut Mimarisi Üzerine Bir Araştırma: Anadolu Selçuklu Köşkleri* (yüksek lisans tezi, 2000), AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Haşim Karpuz, *Anadolu Selçuklu Mimarisi*, Konya 2001; *I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi, Bildiriler* (haz. Osman Eravşar), Konya 2001, I-II; Ali Haydar Bayat, “Anadolu’da Selçuklu Dönemi Darüşşifaları Üzerine Toplu Değerlendirme”, a.e., I, 121-148; Ahmet Çaycı, *Anadolu Selçuklu Sanatı’nda Gezegen ve Burç Tasvirleri*, Ankara 2002; *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı* (ed. Doğan Kuban), İstanbul 2002; *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygurluğu* (ed. Ali Uzay Peker – Kenan Bilici), Ankara 2006, II; *Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı* (ed. Gönül Öney – Zehra Çobanlı), İstanbul 2007, s. 25-173; *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları* (ed. Hakkı Acun), Ankara 2007; J. Sauvaget, “Observations sur quelques mosquées seldjoukides”, *Annales de l’institut d’études orientales*, IV, Paris 1938, s. 81-120; M. Kemal Özergin, “Anadolu Selçuklu Kervansarayları”, *TD*, XV/20 (1965), s. 141-170; Oluş Arık, “Erken Devir Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri”, *Anadolu: Anatolia*, XI, Ankara 1969, s. 57-119; Sadi Dilaver, “Anadolu’daki Tek Kubbeli Selçuklu Mescitlerinin Mimarlık Tarihi Yönünden Önemi”, *STY*, IV (1970-71), s.17-29.

AYŞE DENKNALBANT

AHMET VEFA ÇOBANOĞLU

SELÇUKNÂME

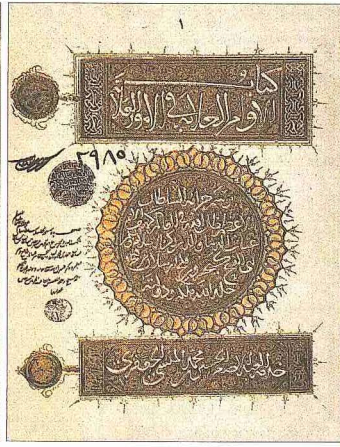
(سلجوق نامه)

Özellikle Selçuklular’dan bahseden eserlere verilen isim.

XI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Selçuklular’la ilgili eserler yazılmaya başlanmış, ancak bunların bir kısmı günümüze ulaşmamıştır. Zahîrüddîn-i Nisâbü’rî’nin (ö. 582/1186 [?]) Irak Selçuklu Sultanı II. Tuğrul adına kaleme aldığı eser günümüze ulaşan ilk Selçuknâme olarak bilinmektedir. Daha önce Zahîrüddîn-i Nisâbü’rî’nin *Selçuknâme*’si olarak yayımlanan eserin (Tahran 1332 hş.) Abdullah b. Ali el-Kâşânî’nin *Zübdetü’l-t-evârih* adlı eserinin Selçuklular kısmından ibaret olduğu anlaşılmış; Nisâbü’rî’ye ait *Selçuknâme* A. H. Morton tarafından bulunarak yayımlanmıştır (London 2004). Muhammed b. Ali er-Râvendî *Râhatü’s-şudûr ve âyetü’s-sürûr*’da (I, 64) Zahîrüddîn-i Nisâbü’rî’nin eserinden faydalandığını söyler. Hâfız-ı Ebrû da onun Selçuklular’a dair bir eser yazdığını zikreder.

İmâdüddin el-İsfahânî’nin *Nuşretü’l-fet-re*’si ve Bûndârî tarafından yapılan muhtasarı *Zübdetü’n-nuşra*, Muhammed b. İbrâhîm’in *Târîh-i Selçukîyân-ı Kirmân*’ı (nşr. M. Th. Houtsma, Leiden 1886), Muhammed b. Ali er-Râvendî’nin *Râhatü’s-şudûr*’u ve Muhammed b. Muhammed el-Hüseynî el-Yezdî’nin Farsça *eI-Urâza fi’l-hikâyeti’s-Selçukîyye*’si de (nşr. Karl Süsheim, Kahire 1326) bu gruptandır. Bu konuda yazılan eserlerden bir diğeri Ebû’l-Hasan Sadreddin Ali b. Nâsir b. Ali el-Hüseynî’ye (ö. 622/1225 [?]) nisbet edilen *Ah-bârü’l-devleti’s-Selçukîyye*’dir (nşr. Muhammed İkbâl, Lahore 1933; trc. Necati Lugal, Ankara 1943). Selçuklular’ın başlangıcından Irak Selçuklularının yıkılışına kadar gelen olayları içeren bu eserle İbnü’l-Kıftî’nin günümüze ulaşmayan *Ah-bârü’s-Selçukîyye*’si arasında bir ilişki olduğu ileri sürülmektedir (Şeşen, s. 143).

Ahmed b. Mahmûd’a (ö. 977/1569-70) nisbet edilen Türkçe *Selçuknâme*’de daha çok Büyük Selçuklular’a yer verilmekle birlikte Irak, Kirman ve Anadolu Selçukluları hakkında da kısa bilgiler mevcuttur. Esas kaynağının Ali b. Nâsir el-Hüseynî’nin *Ah-bârü’l-devleti’s-Selçukîyye*’si olduğunu belirten müellif, ayrıca Ebû’l-Ferrec İbnü’l-Cevzî’nin *eI-Muntazam fi târîhi’l-mülûk ve’l-ümem*’i ile Sibt İbnü’l-Cevzî’nin *Mir’âtü’z-zamân fi târîhi’l-*

İbn Bîbî'nin Selçuklular'a dair *el-Evâmirü'l-'Alâ'iyye fi'l-umûri'l-'Alâ'iyye* adlı eserinin unvan sayfası ile ilk sayfası (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2985)

â'yân adlı eserlerinden faydalanmıştır. Eseri Erdoğan Merçil yayımlamıştır (I-II, İstanbul 1977).

Paris Bibliothèque Nationale'de (Suppl. Pers., nr. 1553) Farsça anonim bir *Selçûknâme* bulunmaktadır. Büyük Selçuklular'a dair kısa bilgilerin ardından Anadolu Selçuklularına geçilen eserde kaydedilen en son tarih (6 Muharrem 765 / 15 Ekim 1363) Sultan Alâeddin b. Süleyman Şah adlı Selçuklu sülâlesinden birinin ölümüne aittir. Feridun Nafiz Uzluk'un tıpkıbasım halinde yayımlayıp *Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi* adıyla Türkçe'ye çevirdiği eser (Ankara 1952), Muhammed Cevâd Meşkûr (*Ahbâr-ı Selâcika-i Rûm*, Tahran 1350 hş., s. 343-371) ve Nâdire Celâlî (*Târîh-i Âl-i Selçûk der-Anatoli*, Tahran 1378 hş./1999) tarafından da neşredilmiştir.

İbn Bîbî'nin Anadolu Selçukluları hakkındaki bilgi ihtiva eden Farsça *el-Evâmirü'l-'Alâ'iyye fi'l-umûri'l-'Alâ'iyye*'si de (tıpkıbasım, Ankara 1956; trc. Mürsel Öztürk, I-II, Ankara 1996) bir Selçuknâme'dir. Yazıcıoğlu Ali'nin bu eseri bazı ilâvelerle Türkçe'ye çevirerek II. Murad'a ithaf ettiği *Târîh-i Âl-i Selçûk* adlı kitabının üçüncü kısmı da bu gruptandır. Kerîmüddin Ak-sarâyî'nin Farsça *Müsâmeretü'l-ahbâr ve müsâyeretü'l-ahyârı* (*Tezkire-i Ak-sarâyî*) Selçuknâme olarak kabul edilebilir. Osman Turan'ın neşrettiği eseri (Ankara 1944) Fikret İşıltan kısaltarak Almanca'ya (Leipzig 1943), Nuri Gençosman Türkçe'ye (Ankara 1943) çevirmiş, eserin tam tercümesi Mürsel Öztürk tarafından yapılmıştır (Ankara 2000). Niğdeli Kadî Ahmed (ö. 734/1334), *el-Veledü's-şefîk* adlı Farsça eserinde (vr. 140^b, 141^a) (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 4519) bir Selçuknâme yazdığını zikrediyorsa da bu eser kayıptır. Bibliothèque Nationale'de bulunan (nr. 1182) *Müntehab-ı Tevârih-i Selâcika* adlı Türkçe

eserde Büyük Selçuklular ve Irak Selçukluları hakkında kısa bilgi verilmiş (vr. 7^a-13^b), Anadolu Selçuklularına dair bölüm genelde Yazıcıoğlu'nun eserine dayanılarak kaleme alınmıştır (Merçil, I, 299-303). Sultan Muhammed Tapar'ın hanımı Gevher Hatun'un müstevfisi Ebû Tâhir-i Hâtûnî, Sultan Sencer zamanında Emîrüşşuarâ Muizzî, Sultan I. Alâeddin Keykubad devrinde Kânî-i Tûsî, III. Alâeddin Keykubad zamanında Hoca Dehhânî ve Timurular devrinde Hasan-ı Yezdî tarafından yazılan Selçuknâme niteliğindeki eserler günümüze ulaşmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Râvendî, *Râhatü's-sudûr* (Ateş), I, 64; M. Halil Yinanç, *Türkiye Tarihi, Selçuklular Devri I: Anadolu'nun Fethi*, İstanbul 1944, s. 10; a.mlf., "Anonim Tarih-i Âl-i Selçuk", *Tarih Semineri Dergisi*, I, İstanbul 1937, s. 39-50; Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*, Ankara 1965, s. 2-3, 8, 15-16; Cl. Cahen, *Pre-Ottoman Turkey*, London 1968, s. 57; a.mlf., "Selçuklu Devri Tarih Yazıcılığı" (trc. Nejat Kaymaz), *TAD*, VII/12-13 (1969), s. 195-221; K. A. Luther, "The Saljuq-namah and the Jami' al-Tawârikh", *Mecmû'a-i Hîtibehâ-yi Tahkîki der Bâre-i Reşîdüddîn Fazlullâh-ı Hemedânî* (nşr. Seyyid Hüseyin Nasr v.dğr.), Tahran 1350 hş., s. 26-35; V. V. Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan* (haz. Hakkı Dursun Yıldız), Ankara 1990, s. 28-29, 31; Abdülkerim Özyayın, *Sultan Muhammed Tapar Devri Selçuklu Tarihi (498-511/1105-1118)*, Ankara 1990, s. XV-XVI; a.mlf., "İbn Bîbî", *Dîa*, XIX, 379, 381; M. Şemsettin Günaltay, *İslâm Tarihinin Kaynakları -Tarih ve Müverrihler-* (haz. Yüksel Kanar), İstanbul 1991, s. 416-419; Ramazan Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, İstanbul 1998, s. 143, 241, 282; M. Fuad Köprülü, "Anadolu Selçuklular Tarihinin Yerli Kaynakları I", *TTK Belleten*, VII/22 (1943), s. 388, 392, 398; Mehmet Altay Köymen, "Türkiye Selçuklular Tarihine Dair Yeni Bir Kaynak: el-Veledü's-şefîk", *TTK Belgeler*, XV/19 (1993), s. 10; Erdoğan Merçil, "Anonim Bir Türkçe Selçuknâme", *TTK Bildiriler*, XIV (2005), I, 299-303; Adnan Sadık Erzi, "İbn Bîbî", *İA*, V/2, s. 713, 715.

ERDOĞAN MERÇİL

SELEB

(السلب)

Savaşta öldürülen düşman askerinin üzerinde veya yanında bulunan elbise, silah vb. eşyayı ifade eden fıkıh terimi.

Sözlükte "bir şeyi kapıp götürmek, güç kullanarak sahibinden almak" mânasındaki *selb* kökünden türeyen ve "zorla alınan şey (meslûb), kişinin üzerinde bulunan şeyler" anlamına gelen *seleb* (çoğulu *eslâb*) fıkıh terimi olarak savaş sırasında öldürülen düşman askerinin üzerinde ya da yanında bulunan her türlü giysi, para, takı, değerli eşya ve madenlerle kullandığı silahlar ve bineği ifade eder. Bu açılımıyla *seleb* savaş ganimetlerinin (enfâl) özel bir türüdür. Aynı kökten bir fiil Kur'an-ı Kerim'de bir yerde sözlük mânasıyla geçer (el-Hac 22/73); hadislerde ise *seleb* ve türevleri sözlük ve terim anlamlarıyla birçok defa kullanılmıştır (Wensinck, *el-Mu'cem*, "sîlb" md.).

Hadis ve siyer kaynakları *seleb* uygulamasının ilk örneği olarak Bedir Gazvesi'nde Ebû Cehil'in selebinin Resûl-i Ekrem tarafından Muâz b. Amr'a verilmesini gösterir (Buhârî, "Hûmus", 18; Müslim, "Cihâd", 42); İmam Mâlik ise bu uygulamanın 8 (630) yılındaki Huneyn Gazvesi'nde başladığını söyler (*el-Muvaftâ*, "Cihâd", 19; Sah-nûn, II, 29). Hukukî temelini, "Bir düşman askerini öldürdüğünü ispat eden kimse onun selebine sahip olur" mealindeki hadisle (Buhârî, "Hûmus", 18; Müslim, "Cihâd", 41) bu anlamı destekleyen fiilî sünnette bulan *seleb* uygulaması fakihler arasında çeşitli açılardan tartışmaya konu olmuştur.

Şâfiî, Hanbelî ve Zâhirîler'e göre selebin hak edilebilmesi devlet başkanının ya da ordu kumandanının vereceği izne bağlı değildir; Hz. Peygamber bunu bütün zamanlar için geçerli bir dinî-hukukî hüküm olarak tesis etmiştir. Buna karşılık Hanefî, Mâlikî ve Zeydî mezheplerinde söz konusu uygulamaların Resûl-i Ekrem'in siyasi ve idarî mahiyette bir tasarrufu olduğu, dolayısıyla selebin ancak kamu otoritesinin müsaadesiyle alınabileceği kabul edilmiştir (Karâfi, s. 116-119; İbnü'l-Hümâm, V, 510-515). Ancak Hanefîler, selebi sahiplenme izninin ya savaştan önce veya savaş başladığı sırada, yani ganimetin ele geçirilmesinden önce verilmesini şart koşarken